

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ A POPULÁRIS KULTÚRÁBAN A modern nőkép tükrében Gödöllő példáján*

Erzsébet királyé emléke mélyen beleágyazódott a magyarság emlékezetébe az idők folyamán, és különböző generációk sokaságát készítette cselekvésre. A hozzá kapcsolódó évfordulók, emlékezeti helyek, irodalmi feldolgozások és folklórjelenségek a rá vonatkozó ismeretek, róla kialakított értelmezések átörökítését szolgálták. Halála óta többször változott a kultuszt alakítók köre és ebből adódóan megnyilvánulási formái sem ugyan azok, mint voltak életében vagy közvetlenül az 1898-ban bekövetkezett halála után.

Tanulmányomban a kultusz recens aspektusaira reflektálok. Azt vizsgálom, hogy a kultusz emlékhelyei mellett milyen új formákban és „helyszíneken” jelentek meg a királyné emlékéhez kötött tartalmak és ezeknek mik a jellemzői. Mik, azok a tényezők, amik ma is aktuálisnak teszik Erzsébet királynét a 21. századi „rajongói csoportok” nőtagjai számára? Hogyan látják ma a királyné személyét, mit tudnak, és mit gondolnak róla? Honnan szerzik ismereteiket? Hogyan ápolják a királyné emlékét, ez miképpen manifesztálódik, milyen fórumokon, és rendezvényeken?

Tanulmányom elsősorban problémaorientált, kérdésfelvető. A virtuális közösségi tereket és a *Gödöllői Szolgálatban* publikált népszerűsítő újságcikkeket vizsgáltam, abból a szempontból, hogy a modern fogyasztói kultúrában hogyan teremtik újra Erzsébet királyné alakját.

A történetiség rendje minden társadalom saját múltjával fenntartott viszonya, ide sorolva azt a módot is, ahogyan kezeli és él saját múltjával, ahogyan a múlt az adott társadalom jelenében létezik. Ennek során a jelen társadalmi kultusszal övezi a múltat, fátylat borít rá, „helyre hozza”, megalkotja és mobilizálja. Szakítva az idő homogén folyamatának képzetével, feltételezhetjük, hogy a múltból szerzett

* A tanulmány az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport (03 217) *A civil vallás narratívumai és rítusai* című kutatószemináriumának keretében íródott.

tudásunk többszörös csoporttagság és élethelyzet révén megszerzett ismeretek halmaza és ez alól nem kivétel a történelmi megismerés sem.¹

Az Erzsébet királynéről szerzett tapasztalatunk, tudásunk is beilleszthető ebbe a modellbe. A körülötte kialakult kultusz hullámvölgyei, a hatalom által legitimált és nem legitimált korszakai a történetiség különböző rendjeit tükrözik. A magyar kulturális emlékezetbe erősen beágyazódtak a királynéhoz fűződő anekdoták és történetek. Kultuszát, személyét ma is többféleképpen aktualizálják. Másként jelenik meg az emléke lokális, nemzeti-, politikai és kisebb társadalmi csoportok emlékezetében, valamint a vallási élettel kapcsolatos színtereken. Assmann szerint mivel életünk fokozatosan fölgyorsul, egyre gyorsabban válik a múlt a történelem részévé, ezért társadalmunk kulturális emlékezetében egyre rövidebb ideig őrződnek meg az elmúltak. Így az emlékezés manifestálódik, kialakultak az emlékezés színterei.²

Erzsébet királyné emlékét őrző színterek napjainkra meglehetősen sokrétűvé váltak, ide sorolhatóak a közvetlenül a halála után telepített ligetek, emlékfák, utca- és intézmény elnevezések, szobrok, emlékalbumok, emléktárgyak, valamint muzealizálása, örökösítés is. Utóbbi jó példája a Gödöllői Királyi Kastély muzealizáló és kultuszépítő tevékenysége. Mindezt kevésbé intézményesült fórumok és csatornák is segítik: újságcikkek, könyvek, filmek színpadi előadások és weboldalak és virtuális közösségi terek.

A „nemzeti” királyné kultusza

A 19. században megjelenő nemzeteszme és nemzeti identitás kialakulásával, Magyarországon is megfogalmazódik az önálló nemzet-állam létrehozásának igénye, mely ellentétben állt a Monarchia kiegyezést megelőző berendezkedési koncepcióival. A rendi és nemzeti „életvilágok” határán felmerült a „magyar Habsburg” iránti igény.

1847-ig ezt a szerepet József nádor töltötte be, halála után egy rövid ideig Ferenc Józsefet is megfelelőnek vélték, azonban a 1848-49-

¹ SZEKERES 2000. 136-144.

² ASSMANN 2004.

es forradalom és szabadságharc leverése után következett megtorlások tovább mélyítették az uralkodóház és a magyarok közötti szakadékat.³

A nemzeti érzület és a nem nemzeti dinasztia közötti konfliktus feloldására, és az érdekek összehangolására törekvő politikusok tudatosan keresték az uralkodóház tagjai között azt a személyt, aki közelíthette egymáshoz az érdekeket. Az osztrák és a magyar politikusok is Erzsébetet tartották a legmegfelelőbbnek arra, hogy feloldja a törvényesség és az érzelmi idegenkedés közötti feszültséget. Ennek megfelelően a magyar szimbolikus politika formálói igyekeztek a magyarság világképébe beilleszteni Erzsébetet. Az a toposz terjedt vele kapcsolatban, hogy bár valódi hatalommal nem rendelkezik, de informális befolyása van, és férjét engedékenyebbé teszi. Tett olyan gesztusokat, melyeket könnyen lehetett úgy értelmezni, hogy a királyné azonosul a nemzeti érzelmekkel, például piros-fehér-zöld öltözetet viselt, gyermekeivel itt keresett menedéket a porosz háborúk ideje alatt, Magyarországon szülte Mária Valériát. Deák és Andrássy ravatalát „megkoszorúzta”. Ezek a cselekedetei megkönnyítették a magyar nemzeti világképbe történő beépítését. Érzelmi, szimbolikus fogódzóként szolgáló párhuzamokat állítottak fel. Hozzá van kötve férjéhez, akár csak a magyarok, de nem hagyja el, akár csak a magyarok. Sokat utazik és szabadságra vágyik, mint Magyarország. Mondatait olyan kontextusban értelmezték, amely beleillett a függetlenségi törekvéseket pártoló politikusok nemzeti világképébe. Ezek hatására hamarosan megjelentek a róla szóló mitikus történetek, melyeknek valóságalapja sokszor nem volt.⁴

Még életben díszalbumokat nyomtattak hazánkban a házassági évfordulók és a királyné születésnapja alkalmából. A legtöbb kiadvány a királyné tragikus halálát követően jelent meg, fontos szerepet játszva Erzsébet királyné emlékének megőrzésében és népszerűsítésében. A róla írott történetek a köz- és magánéleti erényeiről szóltak, ezekben a magyarok oltalmazójaként, védőangyalaként jelenítették meg, emellett gyakran párhuzamba állították életét Árpád-házi Szent Erzsébettel is, II. Szent Erzsébetként emlegették, ábrázolták.⁵ Nem csak katolikus értelmezései jelentnek meg, hanem izraelita és protestáns is.⁶ Halála után

³ GERŐ 2004. 79-82.

⁴ GERŐ 2004. 110-117.

⁵ LANDGRAF 2001. 119-120.

⁶ VÉR 2016b.; BÉKÉSI 2014.

egyesületek alakultak emlékének őrzésére, szobrokat állítottak, ligeteket, emlékfákat telepítettek, korházakat neveztek el róla.⁷

Erzsébet királyné személyét már életében kultusz övezete, amelynek különböző szakai különíthetők el. Az első szakaszt a beavatás korát az 1850-es évek végétől az 1860-as évek közepéig terjedő időszak jelenti, gyakorlatilag a koronázásig ezt követi a második szakasz, mely a haláláig tart és a mitizálódás jellemzi. A harmadik korszakot ennek törvénybe iktatása jelenti a kultusz intézményesülésének kezdetét, mely módosulásokkal, ugyan de a 20. század közepéig tartott. Majd a 20. század második felében bálványromlás, demitizálódás és szekularizálás korszaka következik. A szocializmus éveit követően az Erzsébet kultusz új virágkora kezdett kibontakozni, mely napjainkig jelen van társadalmunkban, viszont egészen más formában.⁸

Turizmus, muzealizáció és modern női szerepek

A királynéra történő emlékezés fő magyarországi helyszíne a gödöllői Grassalkovich kastély, amelyet ma Gödöllői Királyi Kastélynak neveznek. A kastély használati jogát Erzsébet királyné és Ferenc József koronázási, ajándékként kapta a magyar államtól. Ez a kastély volt „szabadságának színhelye”, távol a „bécsi udvar rendszabályaitól”. Ma az épületben kiállítások őrzik emlékét, melynek egyik szárnyában látogatható négy szobából álló hajdani lakosztálya, valamint további három termet szenteltek az *Erzsébet királyné emlékkiállításnak*, amelyben helyet kaptak kultuszának emléktárgyai, életének Magyarországhoz kötődő részei. A múzeum emléket állít Erzsébet magyar udvarhölgyeinek, és a halálát övező gyászpompának is. Az állandó kiállításon túl időről időre tárlatok formájában is felelevenítik a királyné életének egy-egy aspektusát.⁹ Például 2007-ben az Erzsébet emlékévé rendezvényt sorozat keretében *Erzsébet mítosza* címmel kiállítást rendeztek, amelyen több személyes tárgyát is bemutatták. Az időszaki kiállítás

⁷ LANDGRAF 2001. 119-120.

⁸ VÉR 2006.

⁹ <http://www.kiralyikastely.hu/kiallitasok> (letöltés: 2014. december 5.)

hozzávetőleg 23 ezer embert vonzott, amely mutatja a királyné muzealizálásának sikerét.¹⁰

A kiállításokon kívül Erzsébet alakja megjelenik a kastély kulturális és népszerűsítő programjaiban is. Ezekre jellemző, hogy partikuláris, a történelem szempontjából lényegtelen dolgokat emelnek ki a királynéval kapcsolatban. Esetenként a rendezvény címébe foglaltan jelenik meg: *Erzsébet királyné és a divat, Erzsébet királyné karácsonyai*. Máskor utalásszerűen: *Ibolya nap*. Utóbbi magyarázata, hogy egyes vélemények szerint Erzsébet királyné kedvenc virága és színe az ibolya volt. A rendezvényeken – az élményközpontú muzealizálás jegyében – időről-időre a Királyné megjelenítője, korhű ruhában hozza a történelmet a jelenbe. A programok egy része évről-évre megrendezésre kerül, hagyománnyá válik.¹¹

Kétségtelen, hogy a kastély és a hozzá kötődő programok Gödöllő turizmusában kulcsfontosságúak. A településhez társítható pozitív szimbólumként, lokális unikalitásként is értelmezhető Erzsébet alakja, amely vonzza a látogatókat. A rendezvények – turizmus általános trendjeibe illeszkedve – egynapos menekülési alternatívát nyújtanak egy képzeletbeli világba, ahol megelevenedik a történelmi múlt. A kastély és a királyné kapcsolata a települést népszerűsítő TV műsorokban is helyet kap.¹² Az örökségesítés folyamatának egyik állomásaként értelmezhető, a 2002-ben bemutatott *Sisi Út*, amely három országon keresztül: Németországon, Ausztrián és Magyarországon vezető turista útvonal, érintve a királynéhez köthető minden helyszínt. Az út végső állomásának Gödöllőt jelölték ki, beépítve ezzel a nemzetközi turisztikai célpontok közé.¹³

Egyfajta márkázás is tetten érhető Gödöllőn, amelynek történeti előzményeiről David Unowsky ír a 19. századi császárt és a dinasztiát népszerűsítő hazafias ajándékok kapcsán.¹⁴ A kastély ajándékboltjának termékein logóként jelenik meg a királyné valamelyik portréja, vagy a

¹⁰ *Gödöllői Szolgálat* 2007. jún. 21./ 7. www.kiralyikartely.hu, Múzeumok éjszakája Erzsébet királynéval; *Gödöllői Szolgálat* 2007. szept. 27./ 5. Bezár az időszaki kiállítás – Erzsébet királyné mítosza

¹¹ <http://www.kiralyikastely.hu/programok> (letöltés:2014. december 5.)

¹² PUSZTAI 2003. 9-23.

¹³ *Gödöllői Szolgálat* 2000. szept. 14./ 12. Erzsébet királyné nyomdokain. Írta: Faludi Ildikó; *Gödöllői Szolgálat* 2002. márc. 7./ 17. Erzsébet királyné nyomdokain. Írta: R.G.

¹⁴ UNOWSKY 2005.

hozzá köthető szimbólumok egyike díszíti az adott tárgyat. A településen névadás formájában szintén találkozhatunk ezzel a jelenséggel *Erzsébet Királyné Szálloda*, *Sissy Utazási Iroda*, *Sissi Táská Stúdió* formájában.

Erzsébet királyné populáris kultúrában történő megjelenésének fontos momentuma megelevenedése a filmvásznon. Ez igen korán, már az 1930-as évek végén megtörténik. 1940-ben magyar film is készül róla Podmaniczky Félix rendezésében. A legnépszerűbb és máig meghatározó azonban a Romy Schneider főszereplésével készült *Sissi* trilógia (1955-1956-1957). A Fidelio Media Kft. által működtetett Port.hu TV és moziműsor oldal fórumának bejegyzéseiből kiderül, hogy bár a hozzászólók, többsége szereti a filmet, de kritikusan vélekedik róla. Az alkotással kapcsolatban legtöbbször elhangzott kritika, hogy történelmileg nem hiteles, cukormázos, rózsaszín leányregény.¹⁵ Erzsébet királyné élettörténetének újabb adaptációi is fontosak a recenes emlékezet formálódása szempontjából. A 2009-ben Cristiana Capotondi főszereplésével forgatott 2 részes *Sisi* című osztrák tévéfilmben a rendező, Xaver Schwarzenberger szociális elkötelezettségű, emancipált asszonyként akarja bemutatni Erzsébetet, ezért a történet időkeretét leszűkítette a magyar királynévá koronázásig.¹⁶ Továbbá nem hagyhatóak figyelmen kívül a róla szóló könyvek, női magazinok, tiszteletére létrehozott weboldalak, blog-bejegyzések és internetes fórumok sem. A weboldalakon, blog-bejegyzéseken és internetes fórumokon legtöbbször, általános történeti toposzokként a következő információk kerülnek középpontba:

- Kora egyik legszebb asszonyának tartották
- Boldog gyerekkora volt
- Boldognak indult a házassága, de végül az udvari etikett és anyósa beárnyékolta azt
- Szerette a magyarokat
- Segített a kiegyezésben

¹⁵ Port.hu téma: Sissi – A magyarok királynéja. http://forum.port.hu/viewtopic.php?topic_id=5918 (letöltés: 2014. október 10.); vö. SIMON 2015.

¹⁶ FérfiPont: Egy online magazin igényes férfiaknak. Palkó Szilvia: Erzsébet királyné (Sisi). <http://www.ferfipont.hu/erzsebet-kiralyne-sisi/> (letöltés: 2014. december 5.); Új Sisi-film (2009) Erzsébet királyné – Sisi [honlap] <http://www.sisiweb.gportal.hu/gindex.php?pg=19220558&nid=5499532> (letöltés: 2016. május 10.); Vö. VÉR 2015. és VÉR 2016a.

- Szabadságra vágyott
- Mária Valériát magyarnak nevelte
- Sokat tett szépsége megőrzésért
- Sokat utazott.

Az Index.hu *Erzsébet Királyné Fórumának* vizsgált beszélgetéseiben Erzsébet királyné rajongói a személyiségét, a lelkületét és az életét apró részletekig ismerni vélik. Egy-egy kép vagy történet megosztásakor gyakran hangsúlyozzák, hogy a többség által ismeretlen vagy kevésbé ismert vonatkozásokat adnak közre.¹⁷ Tudásuk legitimálása érdekében mindig szerepel valami forrás megjelölés, ahol látta, hallotta vagy olvasta az adott információt. Gyakran olvashatunk ezekben a bejegyzésekben olyan megjegyzést is, hogy „csak nálunk van ekkora kultusza”, „tulajdonképpen az osztrákok nem annyira szeretik”. Bécsben „nem is érezte jól magát”, csak Magyarországon, Gödöllőn. Ezekkel az ismétlődő toposzokkal szimbolikusan kisajátítják Erzsébet szeretetének jogát a magyarság számára. Érdeklődésük nem korlátozódik a királynéra, hanem családtagokra és a vele kapcsolatba került udvarhölgyekre is kiterjed.

A királyné tisztelői gyakran kirándulnak, hogy megnézzenek egy-egy szobrot, az élményeiket pedig rövid leírással és néhány fotóval teszik közzé az *Erzsébet Királyné Fórumon*. Az adott alkotásról véleményt cserélnek, de megosztanak egymással technikai információkat, vagy a helyszínek megközelíthetőségére vonatkozó utazási tanácsokat is.

Közzétesznek minden olyan recens eseményt és hírt, ami a királynéhoz kapcsolódik: például új szobor avatását,¹⁸ de a Gödöllői Királyi Kastély oldalán¹⁹ megjelenő információkat, érdekességeket is gyorsan átveszik. A „fórumosok” a kastéllyal szorosabb kapcsolatot is ápolnak, ugyanis találkozóikat ott szokták megrendezni. Tehát a fórum közösségteremtő funkciót is ellát.²⁰

¹⁷ Erzsébet Királyné Fórum. <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9118767> (letöltés: 2014. december 5.)

¹⁸ Keszthelyen 2015 augusztus 29-én avatták fel az Erzsébet királyné sétányon Tóth Dávid szobrász alkotását.

https://www.kozterkep.hu/~25282/Erzsebet_kiralyne_Keszthely_2014.html (letöltés: 2016. május 10.)

¹⁹ <http://www.kiralyikastely.hu>

²⁰ Erzsébet Királyné Fórum. <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9118767> (letöltés: 2014. december 5.)

Rövid postban megemlékeznek minden évfordulóról: a születésnapjáról, eljegyzése, házasságkötése, koronázása napjáról, Erzsébet napról és halálozási évfordulójáról. Ezt a családtagokra is kiterjesztik. Gyakran merülnek föl magánéleti ügyei is témaként, például az uralkodópár házaseletének, vagy Andrássy Gróf és Erzsébet kapcsolatának toposzai. Ehhez kapcsolódnak Erzsébet szépségápolási, diétázási, sportolási szokásairól történő elmélkedések, amelyeket közérthető mai fogalmi keretben mutatnak be napjaink bulvárhíreihez közelítve őket. Mindez szemléletesen tükrözi a kultuszt életben tartók és alakítók körének változását. Amíg kezdetben az arisztokrácia, az udvarhölgyek és a középrétegek formálták nemesi és polgári minták szerint, addig napjainkban a tömegkultúra része lett, tematizálói „fogyasztható” cikké alakították.

Erzsébet királyné kultuszának színterei szerteágazóvá váltak napjainkra. Kétségtelen, hogy a Gödöllői Királyi Kastély a kultusz diskurzusának alakítója lett és emellett Gödöllő kulturális életében is meghatározó szerepet tölt be, így a helyi sajtóban is rendszeresen olvasni a kastély kiállításainak, programjainak és egyéb eseményeinek reklámjait és tudósításait. A *Gödöllői Szolgálat* című hetilap 1992-es indulása óta egyre nagyobb rendszerességgel közöl ismeretterjesztő jellegű újságcikket Erzsébet királynéről. Általános tendenciaként figyelhető meg, hogy amíg az 1990-es években csak ritkán jelentek meg róla szóló írások, addig a 2007-es Erzsébet emlékév és a hozzá kapcsolódó programsorozat óta többnyire havi rendszerességgel kerül elő a neve a gödöllői újságban. A helyi sajtó tükre a gödöllői Erzsébet kultusz alakulásának. Erzsébet királyné egyre népszerűbbé válásának okai a hozzá kapcsolható kulturális események sűrűsödésben keresendők. Itt nem csupán a kastély tevékenységéről van szó, hanem a város által szervezett hagyományos megemlékezésekről. Például halálának évfordulóján tartott gyászmiséről, vagy az Erzsébet park aktuális ügyes-bajos dolgai kapcsán is szót ejtenek a cikkek Erzsébet királyné életének gödöllői vonatkozásáról, ahogyan a halála után kialakult kultuszról, elsősorban az emlékfák és szobrok állításáról is közölnek történeteket. A lokálpatrióta lap *Gödöllő Anno* rovatában a város helytörténetét ismertető írások keretei között is találkozhatunk a királyné emlékével. Emellett időről-időre a Sisi Baráti Kör tevékenysége kapcsán is szóba kerül a királyné megemlékezés, úti beszámoló, előadássorozat híreként.

Az első megjelent írás 1992-ben – *Erzsébet Királyné és Gödöllő* címmel²¹ – még tárgyilagos életrajzi összefoglalás a királyné életéről, amelyben előfordulnak a már korábban említett általános történeti toposzok is. Napjainkhoz közeledve megfigyelhető, hogy egy-egy esemény kapcsán, mindig egy-egy Erzsébet mindnapjaihoz fűződő rövid történetet, anekdotát is beleszőnek a közlendő tartalomba, amely még közelebb hozza a királynét a gödöllőiekhez. Az élettörténetének apró részletekbe menő, kuriózumnak számító elemeit, korabeli dokumentumokra alapozzák. Ismeretlen epizód *Erzsébet királyné életéből – Robbanás a kémiai előadóban*²² című cikk például Erzsébet királyné tanulmányait és műveltségét törekedett ismertetni, melyben a publicista az elhatalmasodni látszó szépségkultusz ellen lépett fel. *Erzsébet a természetvédő királyné – Shadow és Pluto*²³ című cikk apropóját pedig az adta, hogy a királyné két kutyájának sírkövét helyre állították a kastély udvarában, így Erzsébet természetszeretete és szeretett kutyáinak története vált napjaink tömegkultúráinak keretében újramondhatóvá. A történeti hitelességre törekvés mellett, jelen van a populáris jelleg is, aminek hatására a „történeti keret” olyan recens népszerű témákhoz kapcsolódik, mint például a természetvédelem.

A kultusz története során időről-időre párhözamba állítják Erzsébetet más köztiszeletben álló asszonnyal, ami napjaink tömegkultúrájában artikulálódó kultuszt is jellemzi. Gyakori Sisi és Diana hercegnő életrajzi elemeinek összehasonlítása.²⁴ „Erzsébetet manapság gyakran, és szívesen emlegetik együtt Dianával, mert kettejük életében sok azonosságot vélnek felfedezni.”²⁵

A gödöllői sajtóban a párhuzamokat színesítve előkerült Erzsébet és Zita királyné témája is. A repertóriumból kiderül, hogy Gödöllőn a kulturális élet számtalan aspektusát áthatja az Erzsébet kultusz, így a felmerülő témák is színesebbek és koncentráltabbak, mint a populáris

²¹ *Gödöllői Szolgálat* 1992. dec./ 7. Erzsébet Királyné és Gödöllő

²² *Gödöllői Szolgálat* 2003. jún. 7./12. Erzsébet királyné életéből – Robbanás a kémiai előadóban

²³ *Gödöllői Szolgálat* 2010. jún. 9./ 9. Erzsébet a természetvédő királyné – Shadow és Pluto

²⁴ SZABÓ 2005.; http://www.hegyaljakapuja.hu/magyar/oldalak/sissi_diana_divat/ (letöltés: 2014. december 5.)

²⁵ *Gödöllői Szolgálat* 2003. jan. 21./ 12-13. Erzsébet és Zita királyné – Jeles évfordulóhoz

kultúra tágabb médiakitekintésében. Tiszteletére vers- és prózamondó versenyt, jótékonyági bált rendeznek minden évben Gödöllőn.²⁶

Erzsébet királyné korunk asszonya?

Erzsébet királyné alakja a 19. század polgári családképének kérdéseit tükrözte. Példakép lehetett az egyenjogúság kivívásáért küzdő nők számára, mivel ő maga is „küzdött szabadságáért”. Mai értelmezései szerint Erzsébet a maga korában tanult nőnek számíthatott. Az egyik legfelvilágosultabb és legtárgyilagosabb politikai gondolkodású uralkodónőnek tartották.²⁷ A királyné képének ma visszatérő eleme a szépségápolás, a tudatos táplálkozás és a sportként értelmezett lovaglás iránti elköteleződés. Alakjának megformálása során napjainkban a belső lelki és erkölcsi tartalmakról áttevődik a hangsúly a királyné külsejére, megjelenésére.

Kultusza új tartalmakkal felülrétegződve ma is virágzik, azonban az emlékezés helyszínei kiegészültek az internetes felületek virtuális tereivel, amelyeket a rajongók nap mint nap meglátogathatnak és egymást közösségi attitűdjeikben megerősítve apró információ morszákkal bővíthetik ismereteiket.

„Természetesen Gödöllőn, a kastélyban, ahol egész évben rá emlékeznek”²⁸ múzeumi keretek között, kiállítások formájában is manifesztálódik a királyné emléke, valamit különböző kulturális rendezvények programadásában is megjelenik. A gödöllői sajtó tükrében megállapítható, hogy Erzsébet királyné kultusza a város kulturális életének valamennyi szegletét áthatja, s a kastélymúzeum intézményi keretein túlmutat. Ebben nagy szerepe van a Sisi Baráti Kör népszerűsítő és emlékeztetelakító tevékenységének. A városban emellett jelen van a „hagyományos” emlékhelyekhez kötődő turizmus is.

Erzsébet királyné populáris kultúrában megjelenő alakja azonban már nem a romantikus szépségideált tükrözi. Nem a törekény nőt látják

²⁶ *Gödöllői Szolgálat* 2012. nov. 28./ 1, 5. Irodalmi tisztelgés Erzsébet királyné emléke előtt – Akik szívükből a legtöbbet adták. Írta: Bj.; *Gödöllői Szolgálat* 2013. nov. 26./ 1, 6. Vers-bés prózamondó verseny Erzsébet királyné emlékéren – Tisztelgés irodalmi remekművekkel. Írta: Bj.

²⁷ FÁBRI ANNA 2006.11-13.

²⁸ *Gödöllői Szolgálat* 2007. jún. 21./ 7. Múzeumok éjszakája Erzsébet királynéval, lásd www.kiralyikastely.hu

benne, hanem azt, aki sokat tett szépségéért és tudatában volt szépsége értékének. Azt a nőt, aki meg akarta valósítani önmagát, és a férjétől függetlenedni szeretett volna, aki szabadságra vágyott, verseket írt, utazott és sportolt.

IRODALOM

ASSMANN, Jan

- 2004 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

BÉKÉSI Sándor

- 2014 *Sisi személyének teológiai portréja.* Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.

F. DÓZSA Katalin

- 2001 A világ legszebb asszonya. In: Basics Beatrix – F. Dózsa Katalin – Gerő András – Kovács Éva – Niederhauser Emil – Soós István: *Erzsébet a magyarok királynéja.* Rubicon Könyvek, Budapest. 106-118.

FÁBRI Anna – Borbíró Fanni – Szarka Eszter

- 2006 *A nő és hivatása. II. Szemelvények a magyarországi nőkérdéstörténetéből 1866-1895.* Kortárs kiadó, Budapest.

GERŐ András

- 2004 *Képzelt történelem.* Fejezetek a magyar szimbolikus politika XIX-XX. századi történetéből. Eötvös Kiadó – PolgART Kiadó, Budapest.

LANDGRAF Ildikó

- 2001 Erzsébet, a magyarok királynéja – második Szent Erzsébet. In: Barna Gábor (szerk.): *A szenttiszelet történeti rétegei és formái Magyarországon és Közép-Európában. A magyar szentek tisztelete.* SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 109-127.

PUSZTAI Bertalan

- 2003 *Megalkotott hagyományok és falusi turizmus. A puszata-mérgezi eset.* SZTE BTK Néprajzi Tanszék – JATEPress, Szeged.

SIMON Bernadett

- 2015 *Mese vagy valóság? – Gondolatok a Romy Schneider-féle Sissi-filmekről.*
<http://ujkor.hu/content/mese-vagy-valosag-gondolatok-romy-schneider-fele-sissi-filmekrol>

SZABÓ Margit

- 2005 *Sisi&Diana*, Aquincum Kiadó, Budapest

SZEKERES András

- 2000 Az idő urai? Történészek és időstruktúrák. In: Fejős Zoltán (szerk.): *Megfoghatatlan idő.* Tabula könyvek 2. Néprajzi Múzeum, Budapest. 136-147.

UNOWSKY, Daniel L.

- 2006 *The Pomp and Politics of Patriotism. Imperial Celebrations in Habsburg Austria, 1848-1916.* Central European Studies. Purdue University Press, West Lafayette, Indiana.

VÉR Eszter Virág

- 2006 Erzsébet mítosz. *Budapesti Negyed* 52. évf. 2. sz. 9-38.
- 2015 „...nem próbáltam versenyezni Romy Schneiderrel...”. Impressziók a 2009-ben készült Sissi filmről I.
<http://ujkor.hu/content/nem-probaltam-versenyezni-romy-schneiderrel-impressziok-2009-ben-keszult-sissi-filmrol-i>
- 2016a „...sokkal könnyebb lenne az életem, ha nem lenne császár...”. Impressziók a 2009-ben készült Sissi filmről II.
<http://ujkor.hu/content/sokkal-konnyebb-lenne-az-eletem-ha-nem-lenne-csaszar-impressziok-2009-ben-keszult-sisi>
- 2016b „Derék nő volt, férjének koronája”. Adalékok az Erzsébet-kultusz magyarországi ünnepléstörténetéhez az izraelita

közösségek megemlékezéseinek tükrében. In: Glässer Norbert és Zima András (szerk.): „*A királyhűség jól bevált útján...*” Rendi és nemzeti kötődések szimbolikus változásai 1867 és 1918 között. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged. 309-322.

CS. TÓTH, GABRIELLA

QUEEN ELISABETH IN THE POPULAR CULTURE Image of the modern woman – case study from Gödöllő

The memories about Elizabeth are deeply embedded in the cultural memory of Hungarians, which led a multitude of different generations to action, focusing on transmitting the gained knowledge. Since her death the scope of the cult-makers had changed several time, therefore her manifestations are not the same as it was in her life, or immediately after her death occurred in 1898.

Therefore, in this present study I try to reflect on the aspects of contemporary worship, and I undertake to draw on a new approach to the topic. I study that in addition to the cult memorials, what are the new forms and "locations" appeared in preserving the memory of the queen's content and what are the characteristics of these. What are the factors that make Queen Elizabeth current today in the 21st century for the members of its female fan base ? How to cultivate the memory of the queen, how is it manifests itself, at what forums and events?

Gödöllői Királyi Kastély múzeumboltjának reklámfotója (2014)